

С. Муційчук

м. Київ

**КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ
САМОЕФЕКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Анотація. Сьогодні однією з найважливіших складових процесу професійної підготовки майбутніх лікарів ветеринарної медицини, є їх самоефективність, яка спрямована на розвиток професійної компетентності, розкриття свого потенціалу, що веде до подальшого самовдосконалення, спрямовує духовну активність на досягнення ефективного результату у професійній діяльності. Стаття присвячена розробці концептуальної моделі цілеспрямованого формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: самоефективність, професійна підготовка, формування, модель, концептуальне положення, критерії, показники

С. Мусейчук

**КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ
САМОЭФФЕКТИВНОСТИ БУДУЩИХ ДОКТОРОВ ВЕТЕРИНАРНОЙ
МЕДИЦИНЫ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ**

Аннотация. Сегодня одной из важнейших составляющих процесса профессиональной подготовки будущих докторов ветеринарной медицины является их самоэффективность, направленная на развитие профессиональной компетентности, раскрытие своего потенциала, что ведет к дальнейшему самосовершенствованию, направляет духовную активность на достижение эффективного результата в профессиональной деятельности. Статья посвящена разработке концептуальной модели целенаправленного формирования самоэффективности будущих докторов ветеринарной медицины в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: самоэффективность, профессиональная подготовка, формирование, модель, концептуальное положение, компоненты, критерии, показатели.

S. Musiichuk

CONCEPTUAL MODEL OF SELF-EFFICACY FOR FUTURE DOCTORS OF VETERINARY MEDICINE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Abstract. Today, one of the most important components of the process of professional training for future doctors of veterinary medicine is their self-efficacy. It is aimed at the development of professional competence and the disclosure of the capacity. This leads to a further improvement and directs the spiritual activity to achieve effective results in their professional activities. The article is devoted to the elaboration of a conceptual model of purposeful formation of self-efficacy for future doctors of veterinary medicine in the course of professional training.

Keywords: self-efficacy, professional training, formation, model, conceptual position, components, criteria, indicators

Постановка проблеми. Інтенсивні зміни в суспільному житті країни на початку XXI ст. пов'язані з глобалізацією світової економіки, зумовлюють висування нових, більш жорстких вимог до професійної підготовки майбутніх лікарів ветеринарної медицини, не орієнтуються на певний, визначений заздалегідь перелік вмінь та навичок. Цінуються, насамперед, майбутні фахівці, що здатні до розкриття власного потенціалу особистості, як одного з аспектів професійної самореалізації, до самоосвіти, до вдосконалення отриманих професійних знань і самостійного пошуку нових відомостей, до уміння застосувати самостійно професійні компетенції у різних умовах життя. У зв'язку з цим постає питання про розвиток механізмів самореалізації, саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самовиховання, необхідних для становлення самобутнього професіонала.

Сьогодні однією з найважливіших складових процесу професійної підготовки майбутніх лікарів ветеринарної медицини, є їх самоефективність, яка спрямована на розвиток професійної компетентності, розкриття свого потенціалу, що веде до подальшого самовдосконалення, спрямовує духовну активність на досягнення ефективного результату у професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Переосмислення процесу професійної підготовки ветеринарів визначається основними тенденціями реформування вищої аграрної освіти, задекларованими Законом України «Про вищу освіту», «Національною доктриною розвитку освіти», Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року, а також нормативними документами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Міністерства аграрної політики України.

Сутнісні характеристики професійної самоефективності майбутніх фахівців є актуальними як у вітчизняній, так і у зарубіжній науці. Цей термін у рамках соціально-когнітивної теорії ввів А. Бандура. Практичне значення мають результати дослідження зарубіжних учених Н. Брандена, М. Зіммермана, Ж. Етта, Д. Майєрса, Дж. Мартінес-Понса, ДесіРіана, Дж. Роттера, Р. Уайта, М. Єрусалема, В. Ромека, Р. Шварцера та ін. Учені вважають, що самоефективність є фундаментально важливою якістю, яка впливає на поведінку людини та результативність її діяльності. Останнім часом феномен самоефективності привертає все більше уваги вітчизняних науковців (Т. Вольфовська, Т. Гордєєва, Т. Левченко, С. Логінов, Л. Мальц, Л. Мірзаянова, Н. Назаренко, І. Осадчева, Н. Пов'якель, В. Солнцева, А. Федосєєва, Т. Хорошко, В. Венкатеш та ін), і досліджується у таких галузях: психологія, педагогіка, медицина, менеджмент та управління.

У вітчизняній психолого-педагогічній літературі сьогодні розглядаються такі окремі аспекти зазначеної проблеми, як: формування педагогічної самоефективності (Т. Кремешна, М. Нещадим, О. Фаст та ін.); роль самоефективності у професійному становленні особистості (М. Гайдар, Л. Дибкова, Н. Пророк та ін.); дослідження психологічних особливостей становлення самоефективності вюнацькомувіці (В. Лук'яненко,

І. Михайлова, М. Родіна та ін.); особистісні детермінанти амбівалентності атитюдів (Т. Гущина, А. Демерс, А. Хурчакта ін.).

Доводиться констатувати, що робіт, котрі безпосередньо розглядають самоефективність майбутніх аграріїв у вищих навчальних закладах освіти, не існує. З огляду на важливість вирішення даної проблеми бракує теоретичних та емпіричних досліджень явища самоефективності, зокрема, в процесі підготовки майбутніх фахівців ветеринарної медицини. Тому **метою дослідження** є розробка концептуальної моделі формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної освіти у процесі їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини вимагає створення цілісної системи впливу на досліджуваний феномен, що умовно представлено у розробленій моделі. Основним призначенням концептуальної моделі є перевірка ефективності педагогічних умов, що позитивно впливають на формування досліджуваного інтегративного утворення, позитивної динаміки його рівнів.

Моделювання – це спосіб дослідження будь-яких явищ, процесів або об'єктів шляхом побудови й аналізу їх моделей[89]. Модель – це уявлена або матеріалізована система, що відображує й відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна замінити його так, щоб його вивчення дало нові відомості про цей об'єкт [5]. Метою побудови концептуальної моделі є створення штучних об'єктів, за допомогою яких з суттєвих для моделі позицій подаються реальні явища або системи. «Зміст концептуальної моделі становлять образи і уявлення, які не тільки відображають дійсність, а й виступають у якості узагальнених схем поведінки, набутих під час навчання» [4, с. 210].

Отже, моделювання освітніх систем як соціальних утворень розуміється як їх *оптимізація* [3]. Як засвідчує аналіз педагогічної думки, для оптимізації освітньої системи слід сформулювати ідеальні характеристики останньої та зіставити їх з реальними характеристиками, шукаючи при цьому

шляхи та відповідні засоби їх зближення. К. Гнезділова і С. Касярум наголошують, що моделювання професійної діяльності у навчальному процесі слід розглядати як відображення у змісті і реальній навчальній діяльності студентів [1, с. 69].

Під моделлю процесу формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини розуміємо опис системи певних об'єктів, що імітують чи відображають певні властивості, ознаки, характеристики об'єкта дослідження, принципи його внутрішньої організації чи функціонування та презентуються у вигляді наочної схеми побудови професійної підготовки, яка спрощує структуру оригінала.

Специфіка підходу до особистості майбутнього ветеринара з позиції використання теоретичної моделі розвитку його самоефективності полягає в тому, що акцент переноситься із зовнішньої сторони організації професійної діяльності щодо підготовки компетентнісного фахівця на її внутрішню сторону. В центрі такого підходу стоїть майбутній лікар ветеринарної медицини як суб'єкт професійного розвитку, а сама підготовка здійснюється з позицій самоефективно спрямованого особистісно-орієнтованого навчання.

Створення концептуальної моделі передбачає формулювання основних її концептуальних положень. *Першим концептуальним положенням* розробленої моделі є розгляд самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини як наслідку формування в них професійної компетентності, що дозволяє сформувати професійні знання, уміння, досвід в єдності з самоефективністю як переконаністю кожного окремого фахівця у власній компетентності ефективно застосувати здобуті знання у практичній діяльності.

Другим концептуальним положенням є твердження, що ефективність реалізації концептуальних ідей у динамічний процес професійної підготовки майбутніх лікарів ветеринарної медицини визначається боротьбою зовнішніх та внутрішніх протиріч, взаємодією протилежних сторін об'єкта чи системи, що виступають рушійними силами цього процесу та обумовлюють фактори впливу на самоефективність.

Третє концептуальне положення стосується вибору принципів професійної підготовки майбутніх лікарів ветеринарної медицини на основі *синергетичного, системного і компетентнісного підходів* до її організації, а саме: відкритість (дисипативність) психолого-педагогічних систем, їх саморозвиток, самодетермінізм; неврівноважена динаміка, флуктуації, стан нестійкості; нелінійність, біфуркаційність освітніх процесів; імовірнісність, випадковість, багатомірність педагогічних явищ; атракторність психолого-педагогічних процесів; фундаментальність; універсалізація; індивідуалізація і диференціація; інноваційність.

Четверте концептуальне положення зводиться до необхідності врахування структури самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини у процесі її формування.

Згідно визначених у дослідженні критеріїв (*дієвість отриманих фахових знань, орієнтація на успіх у професійній діяльності, саморефлексія власних здібностей*) виділені такі компоненти та показники самоефективності ветеринарів:

– *когнітивно-діяльнісний компонент*, показниками якого є: *навчальна самоефективність* як здатність бути самодостатнім у здобутті знань, умінь та навичок; *професійна самоефективність*, що забезпечує формування фахової компетентності, розвиток професійних знань, умінь та навичок, сприяє розвитку впевненості у власній професійній ефективності шляхом реалізації набутих теоретико-операційних знань, умінь та здатностей у практичній діяльності; *комунікативна самоефективність*, що проявляється у володінні комунікативним потенціалом та досвідом у ситуаціях взаємодії з іншими людьми; *творчий потенціал*, що стимулює пошук індивідуальних творчо-інноваційних маршрутів здійснення професійної діяльності майбутніми ветеринарами;

– *мотиваційно-ціннісний компонент*, показниками якого є: *сформованість внутрішніх мотивів професійної діяльності*, що орієнтують майбутніх фахівців на успіх; *духовний розвиток майбутніх фахівців*; *емпатійність студентів*, що проявляється у співчутті та співпереживанні;

– *рефлексивний компонент*, показниками якого є: *саморегулятивні вміння студентів* через вивчення їх локусу контролю, що допомагає майбутньому ветеринару дослідити і зрозуміти свої професійно значущі якості; *рольовий статус*, що виявляє усвідомлення людиною самої себе, її самооцінку; *прагнення до самовдосконалення та самореалізації* у професійній діяльності. щозабезпечує прогноз власної професійної успішності та усвідомлення життєвої перспективи.

П'яте концептуальне положення описує педагогічні умови та фактори формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини.

1) вдосконалення навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутніх лікарів ветеринарної медицини з урахуванням специфіки формування самоефективності студентів;

2) орієнтація на творчу роботу в формуванні самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини;

3) актуалізація ціннісного ставлення до оволодіння самоефективністю майбутнього ветеринара;

4) спрямованість форм, методів і технологій професійної підготовки на поетапне формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини;

5) стимулювання професійного самовдосконалення майбутніх лікарів ветеринарної медицини та віри у власні можливості.

До факторів, які впливають на самоефективність, віднесено: досвід власних успіхів у здійсненні професійної діяльності, вирішення професійних завдань різних рівнях складності, вербальне переконання та емоційне піднесення.

Шосте концептуальне положення моделі визначає технологію формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини та етапність проведення роботи:

1) стартовий психолого-педагогічний аналіз рівня знань студентів;

2) розподіл студентів на гетерогенні групи за рівнем фахової підготовки;

- 3) добір навчальних матеріалів для групи студентів з низьким, середнім та високим рівнем знань;
- 4) диференціація змісту навчального матеріалу і його розподіл за часом, формами і методами реалізації;
- 5) розробка загальної схеми дій викладача при інтенсивному навчанні;
- 6) керівництво інтенсивним навчанням студентів на занятті;
- 7) керівництво інтенсивним навчанням студентів під час самостійної підготовки;
- 8) аналіз результативності інтенсивного навчання.

Етапи проведення інтенсивного навчання передбачають використання технологій, методів і форм роботи, які засновані на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на підвищення професійного рівня майбутніх ветеринарів, сприяють самоідентичності, адекватній самооцінці, розвитку наполегливості, відповідальності, впевненості. Серед технологій, які впливають на формування самоефективності, можна виділити: *сугестивні, інтерактивні, інформаційно-комунікативні, тренінгові, проектні*; серед методів навчання: творчі завдання, рефлексивні бесіди, самоспостереження, сугестопедичні методи навчання (релаксопедія, ритмопедія, методика чуттєвої підтримки тощо). Інноваційними формами, які використовувалися у процесі формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини, виступають: лекція-візуалізація, бінарна лекція, семінари-диспути, творча самостійна робота тощо.

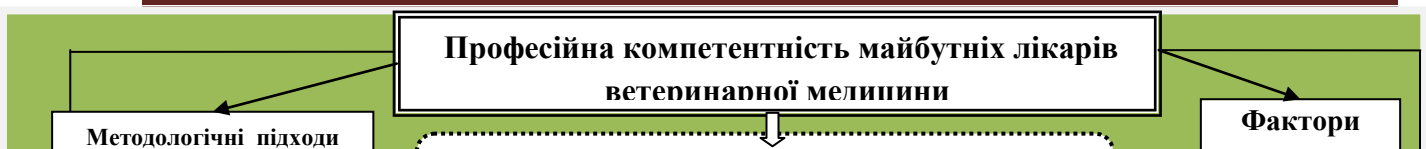
Сьоме концептуальне положення моделі формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини стосується її результатів, що проявляються у рівнях сформованості самоефективності (високий, середній, низький).

Високий рівень (рефлексивно-професійний) характеризується впевненістю студентів у власній професійній ефективності шляхом реалізації набутих теоретико-операційних знань, умінь та здатностей у практичній діяльності; значним комунікативним потенціалом та досвідом спілкування, прояву взаємоповаги в ситуаціях взаємодії з іншими людьми;

пошуку індивідуальних творчо-інноваційних маршрутів здійснення професійної діяльності майбутніми ветеринарами; сформованістю внутрішніх мотивів професійної діяльності та орієнтацією на успіх; емоційною стійкістю та емпатійністю; сформованістю рефлексивних умінь; адекватною самооцінкою власних здатностей; прагненням до самовдосконалення на основі віри у власні можливості.

Середній рівень (ситуативно-формальний) характеризується ваганнями майбутніх фахівців в оцінці власної професійної ефективності та частковою реалізацією набутих теоретико-операційних знань, умінь та здатностей у практичній діяльності; незначним комунікативним потенціалом та досвідом спілкування, прояву поваги в ситуаціях взаємодії з іншими людьми; стандартного вирішення майбутніми ветеринарами проблем професійної діяльності; превалюванням зовнішньої позитивної мотивації та орієнтацією на професійний обов'язок; недостатньо вираженою емоційною стійкістю та емпатійністю; частковою сформованістю рефлексивних умінь; не завжди адекватною самооцінкою власних здатностей; прагненням до самовдосконалення з розрахунком на матеріальну вигоду.

Низький рівень (неадаптивно-номінальний) характеризується невпевненістю майбутніх лікарів ветеринарної медицини у власній професійній ефективності, не використанням набутих теоретико-операційних знань, умінь та здатностей у практичній діяльності; незначним комунікативним потенціалом та відсутністю досвіду в спілкуванні та в ситуаціях взаємодії з іншими людьми; небажанням пошуку творчих підходів до здійснення професійної діяльності; превалюванням зовнішньої негативної мотивації та орієнтацією на соціальні та фізіологічні потреби, необхідністю в безпеці та захисті; емоційною нестійкістю та пасивно-споглядальним ставленням до переживань інших людей; несформованістю рефлексивних умінь; неадекватною самооцінкою власних здатностей; відсутністю прагнення до самовдосконалення та невіри у власні можливості (рис. 1).

Висновки. У процесі дослідження були виділені всі структурні елементи концептуальної моделі формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини, а також розроблено науково-методичний супровід досліджуваного процесу. При цьому домінуючий вплив на процес проектування цієї моделі справляє специфіка майбутньої професійної діяльності студентів.

Підсумовуючи зазначене вище, підкреслимо такі положення: модель процесу формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини – це уявлена система, що відображує й відтворює об’єкт дослідження і здатна замінити його так, щоб дістати нові відомості про цей об’єкт; результативність процесу формування самоефективності ветеринарів залежить від реалізації всіх елементів системи, яка уявно наведена в її моделі.

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв’язання проблеми формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок є продовження наукового пошуку за такими напрямками: удосконалення змісту, форм і методів, розробка нових технологій формування самоефективності студентів; порівняльний аналіз сформованості самоефективності майбутніх фахівців різних спеціальностей тощо.

Література:

1. Гнезділова К. М. Моделі і моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи : [навч. посіб] / К. М. Гнезділова, С. О. Касярум. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю. А., 2011. – 124 с.

2. Матушинский Г. У. Проектирование моделей подготовки к профессиональной деятельности преподавателей высшей школы / Г. У. Матушинский, А. Г. Фролов // Educational Technology and Society. – 2000. – № 3 (4). – Р. 183 – 192.

3. Плотинский Ю. М. Модели социальных процессов : учеб. пособ.

[для высших учебных заведений] / Ю. М. Плотинский. – М. : Логос, 2001. – 296 с.

4. Психологічна енциклопедія/ автор-упорядник О. М. Степанов. – К. : «Академвидав», 2006. – 424 с.

5. Самарский А. А. Математическое моделирование. Идеи, методы, примеры [2-е изд., испр.] / А. А. Самарский, А.П. Михайлов. – М. : Физматиздат, 2001.– 316 с.